

Páratlan oldalak

PUBLICISZTIKA - LXV. évfolyam, 39. szám, 2021. október 1.

Az *ÉS* Páratlan oldalán megjelenő, többnyire közéleti vagy kulturális témákkal foglalkozó glosszák sokszor mosolyra késztetik az olvasót – ha nem is azért, mert örülünk a leírt jelenségeknek. Attól tartok, versenytársa akadt az *ÉS*-nek, mert szinte kapkodjuk a fejünket az egyik meghökkentő történetről a másikra lapozva az interneten.

Ómagyar nyelvészkedés

Az egyébként jó nevű klasszika-filológusként az MTA Doktora címmel is elismert Fehér Bence, a Magyarorsággutató Intézet egyik kutatóközpont-vezetője azzal okozott meglepetést, hogy egy 80 éve ismert avar kori tűtartó már többek által megfejteni próbált feliratát avagy rajzolatát újraértelmezte, és egy videón rögzített előadásban, valamint interjúban ezt közre is adta.¹ Sajátos eljárás anyaintézménye részéről, hogy előbb lengeti meg friss felfedezéseit a sajtóban, mint hogy mérvadó tudományos fórumokon bemutatná és a szakemberek előtt megvédené, nem is beszélve a közlés előtti ellenőrzés ma elfogadott formáiról, vagyis a *peer review* gyakorlatáról, amin a kéziratok névtelen és ún. kettős vak (*double blind*) lektorálását értik, amely során sem a lektorok, sem a szerző(k) nem tudják, ki áll a másik oldalon. A MAKI szokásaira alább még visszatérek, de most foglalkozzunk legújabb szenzációjukkal.

Sem rovásírás-szakértő, sem írástörténész nem vagyok, de nyelvészként megemelem a kalapom az avar-magyar nyelvtudomány korabeli művelői előtt, akik – az impresszív díszmagyarban megjelent Fehér Bence előadása szerint – nemcsak a felszólító mód *j* morfémáját hallották ki a feltehetőleg hasonulás áldozatává lett igealakban, hanem képesek voltak a tárgyragot (!) azonosítani (és ezzel a sajátos alakzattal jelölni: <) a megfejtés szerinti „*baszjad izüt*” felszólításban.² Ha jól értem a szerzőt, ez olyasmi lehetett az egyébként fonetikus rovásírást alkalmazó avar-magyarok számára, mintha ma minden tárgyragot mondjuk egy # jellel ábrázolnánk az egyébként hangokat leképező betűírásunkban, például így: *igyál víz#, egyél hús#*.

Nem is értem, miért nem lelkesedtek jobban a konferencián megjelent tudósok, amikor a görög vagy latin grammatikusok alaktani elemzéseinek eredményeit is felülmúló horderejű szenzációról hallottak. Persze lehet, hogy azért, mert nem nyelvészek...

A nagy számok törvénye

Aki kinyitja a MAKI honlapját, a következő fejléccel találkozik: MTMT: 1114, könyvek: 35, kiállítások: 12, konferenciák: 18, előadások: 374, nézettség: 1,3M, feliratkozók: 7,8K, nézettség: 10,9M, Facebook követők: 44,3K.

Az avatatlan olvasó itt kis magyarázatra szorul: a könyvek, kiállítások, FB-követők maguktól értetődnek, a feliratkozók rendszeres értesítéseket kapnak az újdonságokról, a nézettség a *Youtube*-ra feltett videók összesített megnyitási száma. Az előadások besorolása már kacifántosabb, ugyanis itt a valóban tudományos célú prezentációk mellett számtalan 1–3 perces interjú is fel van sorolva, bár tény, hogy a rádió- és tévémegjelenések nem. (Pedig manapság nincs olyan történelmi tárgyú köztév- vagy közrádióműsor, amiben ne bukkannának fel a MAKI munkatársai, akár értenek a témához, akár nem.) A tudományos jellegű előadások között olyanok is vannak, amelyek angol nyelvű címükkel azt sejtetik, hogy külföldi érdeklődőnek szánják őket, de ha rájuk kattintunk, kiderül, hogy ezek valójában magyar nyelven

hangzanak el, magyar nyelvű diákkal illusztrálva, csak van alattuk egy – jól-rosszul sikerült – angol szinkrontolmácsolás.³

Az MTMT nem más, mint a *Magyar Tudományos Művek Tára*, a még Pálincás József elnöksége idején létesített tudományos adatbázis, amelynek célja, hogy hitelesen nyomon lehessen követni a Magyarországon dolgozó szakemberek publikációit és hivatkozásait. Minden előmenetelt ma már az MTMT számai alapján is minősítenek, és noha vannak viták a kategóriák és a besorolások vonatkozásában, egyes élet- és természettudományi területektől eltekintve, amelyeknek több évtizedes hagyományaik vannak ilyen, de nemzetközi adatbázisok használatában, számos tudományban nincsen jobb hivatkozási alap.⁴

Az MTMT nemcsak személyek, hanem intézmények szerint is kereshető. És valóban a MAKI is ott van, pontosan 1114 tétellel, ami impozánsnak látszik, ha nem nézünk mögéje és vesszük észre, hogy közülük csak 419 besorolása „tudományos”, a többi „ismeretterjesztő”, amely vagy a MAKI honlapján jelent meg, vagy a *Magyar Nemzet* vagy más újság nyomtatott, illetve online kiadásában. Mármost a tudományosnak minősített művek jelentős része is nyúlfarknyi terjedelmű, így például az a sorozat, amely (a Szegedről elbocsátott) Gulyás László társszerkesztésében jelent meg, *Trianoi kiskáté: 101 kérdés – 101 válasz a békediktátumról* cím alatt, mely szinte kizárólag egylapnyi terjedelmű „tudományos” válaszokat tartalmaz, hiszen a könyv teljes terjedelme 138 lap.⁵ Szögezzük le: a MAKI nem más, mint egy történelmi ismeretterjesztő és propagandatársulat, amely ugyan valódi tudósokat is meghív, illetve műveiket kiadja, de a tudományos eszmecserében nem vesz részt, lásd például Gyáni Gábor reflektálatlanul hagyott esszéjét a *Mozgó Világ* májusi számában.⁶

A MAKI honlapján az MTMT-ben látható másik adat nincsen feltüntetve: ez a hivatkozások száma. Mint ismeretes, valamely tudományos publikáció hatása legjobban a (szerzőktől független) idézések számából következtethető ki. Hűséges olvasóim talán emlékeznek még, hogy amikor Chomsky 90. születésnapjáról emlékeztem meg e hasábkon, felemltettem azt a több százezer hivatkozást, ami életműve jelentőségét mutatta.⁷ Nos, a MAKI 1114 tételére, benne a 419 tudományos közleményre, összesen 147 hivatkozást sorol fel az MTMT.

Hogy legyen összehasonlítási alapunk, az ezen a néven 2016 és 2018 között két évig fennálló (és az élvonaltól elég távol eső) Zsigmond Király Egyetemenél az adatbázis 171 közleményről és 142 hivatkozásról tud.

Hát így legyünk büszkék a MAKI-ra és a rá elköltött milliárdokra...

Az elüldözött egyetem

A miniszterelnök egy sajátos, mondhatnánk, páratlan műfajban próbálja ki magát most már jó pár hónapja. Szamizdatnak hívja, amivel nyilván arra utal, hogy a *mainstream*, a liberalizmus főárama ellen már csak ilyen féllégális eszközökkel küzdhet az egyébként minden pénteken a közrádióban és amúgy bármely csatornán, bárhol és bármikor megszólalni képes és rendszeresen hosszan idézett kormányfő. Az eredeti jelentést megcsúfoló szóhasználaton, amit értelmezzünk inkább úgy, hogy „magunknak íróm és adom ki, az én saját táboromnak”, vagy Honthy Hannával szólva, „az én drága közönségemnek”, már többen is ironizáltak, ezért most inkább a legutóbbi írásának a mondanivalójával folytatjuk.⁸

A shakespeare-i felütéssel Orbán Viktor filozófusi magasságokba szárnyal föl:⁹ *„Kizökkent az idő! Konferenciát tartottak Budapest belvárosában, mégpedig a CEU épületében, a Nádor utcában. Évek óta azt hallom a liberális politikusoktól és az őket támogató médiumoktól, hogy a magyar kormány bezáratta és elüldözte az egyetemet Budapestről.”* Mi következik ebből? Hát az, hogy „akik eddig az egyetem bezárásával kampányoltak, nyilvánvalóan nem mondtak igazat.”

Pár hónapja, amikor arról fantáziáltam, hogy az EU helyreállítási alapját egyetemfejlesztés címén kormányunk újabb építkezésekre fogja fordítani, felidéztem Gilbert Ryle híres kategóriahiba fogalmát,

amelyet azzal illusztrált a neves oxfordi filozófus, hogy az egyetem nem azonos az épületeinek összességével, illetve nem egy további épület, amit a látogató még nem látott: „*az egyetem nem egy másik pótlólagos intézmény, (...) az egyetem csak az a mód, ahogy mindazt, amit látott, megszervezik*”.¹⁰

A helyzet azonban rosszabb, mint akkor gondoltam. A kormányfő ugyanis Ryle példabeli látogatójával szemben nem valami *mást*, mint az eddig látott épületeket stb. gondol egyetemnek, hanem csupán azt a konkrét épületet, amelyre ki van írva a neve – akkor is, ha éppen üresen, diákok és oktatók nélkül áll ott. (Ryle másik példája annak a gyerekeknek a kérdését idézi fel, aki az ütegek, századok stb. elvonulása után várja, hogy a *hadosztály* is megjelenjen. Talán ezzel az illusztrációval közelebb juthattunk volna a miniszterelnök gondolkodásához...)

Viszont ha a CEU (Orbán-nyelven: a Soros-egyetem) itt van, akkor hogyan értsük az alábbi passzust az írásában? „*Elrendeltük, hogy minden, Magyarországon létesített külföldi egyetem ugyanolyan feltételek szerint működjön, és tartsa be a jogszabályokat. Valamennyi egyetem gond nélkül teljesítette a jogszabályi feltételeket. Egyetlen kivétel volt: a Soros-egyetem. Alapítója számára ugyanis kifizetődőbb volt farkast kiáltani, nemzetközi kampányt szervezni Magyarország ellen, mint a megszerzett privilégiumokat feladni.*” Ha a CEU nem teljesítette a feltételeket, akkor hogyan lehet mégis itt? Avagy úgy van itt, hogy nincs is itt? De legalább ez már nem kategóriahiba.

Miközben annak idején részletesen megírtuk, hogy az a feltétel, hogy egy magyar akkreditációval bíró külföldi egyetemnek az anyaországában is kell működnie, csak 2017-ben került be a törvénybe, továbbá New York állam hatóságai már három éve aláírták a törvény által megkövetelt szerződést, csupán a magyar hatóságok fumigálták – annak ellenére, hogy időközben már az EU bírósága is ellenük ítélt.¹¹ Amit talán most már végre a szamizdat szerzője is észrevehetne – vagyis azt, hogy a CEU ellenében megállapított „ugyanolyan feltételeket” találta a bíróság jogsértőnek.

Számokkal a világ ellen

Mielőtt az egyetemek költségvetésének adatait elősorolnánk, vessünk egy pillantást arra a küzdelemre, amelyet az oktatási kormányzat folytat a tények ellen. Itt van például a most már ismételt kudarcos nyelvvizsgakövetelmény a diploma megszerzésének feltételeként. Már második éve részesítik, úgymond, „*amnesztiában*” mindazokat, akik képtelenek megszerezni a szükséges nyelvtudást.¹² Ugye emlékszünk még, amikor váratlan bekeményítéssel felvételi követelménynek írták elő a nyelvvizsgát? Ezek a *parraghi* szintű hozzáértésről és következetességről tanúskodó rendelkezések is azt mutatják, hogy az oktatásügy teljességgel érdektelen a kormány egésze és annak közvetlen felelősei számára. A legfőbb cél: biztosítani a nép, „a magyar emberek” elégedettségét.

Pedig mennyi minden mást lehetett volna tenni! Lehetett volna enyhíteni a nyelvvizsga tartalmán: aki például fel tud olvasni, esetleg le tud fordítani egy szöveget, az máris megkaphatná a C típusú középfokút. Csak a felsőfokúhoz kellene beszélni is tudni (érteni nem...). Vagy aki volt már katona, annak az obsithoz járjon a nyelvvizsga-bizonyítvány is. De komolyra fordítva a szót: amióta bejött a nyelvvizsga mint diplomafeltétel, azóta próbálom felhívni a figyelmet, hogy ha előírunk egy szakmai követelményt, akkor annak elsajátítását is lehetővé kell tennünk a *falakon belül*, vagyis a tanulmányok részeként.¹³ Mivel ez a hajó már végleg elvitorlázott, lássuk, mi újabbat tudtak tenni a felsőoktatási számok javítása érdekében, hiszen még mindig a listák legalján vagyunk a diplomások népességbeli arányát tekintve.

A honvédelmi miniszter nemrégiben tett bejelentése révén egyszerre két legyet is üthetünk: azzal, hogy 32, illetve 64 pluszpontot kapnak, az ő szavait idézve, ennyivel „gazdagodhatnak” a fél- vagy egyéves önkéntes katonai szolgálatot teljesítők, egyrészt növelhetjük az úgy látszik, nem túl népszerű katonáskodás vonzerejét, másrészt emelkedhet az egyetemisták száma is.¹⁴ De majd látni fogjuk, hogy ez a lemorzsolódásveszélyes döntés, amely szintén tiszta *parraghizmus*-illatú, inkább ártani, mint használni fog az egyetemeknek.

Mint egy kiváló kollégám kifejtette, a katonáskodás egyetemi szintű jutalmazása más országokban sem szokatlan. Ott azonban az obsit hoz ösztöndíj és nem pluszpont jár. Vagyis az a katonaviselt fiatal, aki jelentkezik a felsőoktatásba, garantált állami ösztöndíjat kap – amennyiben eléri a felvételhez szükséges minimumpontoszámot, természetesen az önköltségesek között. Így eléri azt a küszöböt, ami többé-kevésbé garantálja, hogy képes lesz elvégezni a kurzusokat.

És őt nyilván nem fogják ösztöndíjasból átsorolni az önköltségesek közé, ha nem szerez elég kreditet, vagy nem éri el a „súlyozott tanulmányi átlag” meghatározott szintjét – nem úgy, mint azokat a társait, akik folyamatosan bukducsolnak.¹⁵ Csakhogy pár hete kormányunk a már júliusban átsorolt hallgatóknak mentőövet dobott, és őket október közepéig vissza kell venni az ösztöndíjasok közé.¹⁶ Ezek után nem tudni, mi vár azokra az önköltséges hallgatókra, akik ugyancsak a törvény szerint jogosultak voltak (lettek volna?) betölteni az így felszabaduló ösztöndíjas helyeket. A rendelet ugyanis erről elfelejté felvilágosítani az érdekelteket.

Márpedig az EMMI egyértelmű tájékoztatása szerint: *„Ha a magyar állami (rész)ösztöndíjjal támogatott hallgatói létszámkeretre felvett hallgatónak a tanulmányai befejezése előtt megszűnik a hallgatói jogviszonya, vagy a hallgató a tanulmányait bármely okból önköltséges formában folytatja tovább, helyére – ilyen irányú kérelem esetén – a felsőoktatási intézményben önköltséges formában tanulmányokat folytató hallgató léphet. Az átsorolásról a felsőoktatási intézmény a magyar állami (rész)ösztöndíjjal támogatott képzésre átsorolását kérő önköltséges hallgatók tanulmányi teljesítménye alapján dönt.”*¹⁷

Mindenesetre eddig még nem jutott a tudomásomra olyan eset, hogy a már „felminősített” hallgatókat visszasorolták volna az önköltségesek közé, mert mindenki reménykedik, hogy valahogy elő tudják teremteni a pluszköltségeket.

Keretezzünk!

A nyári rohammunka gyümölcsei szeptember elejére végül beértek: megszülettek az alapítványi egyetemek finanszírozási szerződésai. A főbb keretszámokat elsőként a *Magyar Narancs* tette közzé, linkkel a *Közlöny*hez, amelyben sok minden mással együtt, például a Büntető Törvénykönyv módosítása mellett szerepelnek a *kekva*-egyetemek évekre lebontott támogatási összegei.¹⁸ Már a hetilap is felfigyelt rá, hogy a Corvinus Egyetem részvényekkel gazdagon kistafírozott alapítványa is hozzájut évi 5 Md Ft-hoz, ami alig kevesebb, mint amennyit az Állatorvosi Egyetem *kekvá*-ja kap.

De próbáljuk az egész képet látni. Ha összeadjuk a hallgatók 70 százalékát oktató *kekva*-egyetemek 2022. évi „gigantikusnak” nevezett támogatását,¹⁹ az 329,5 Md Ft-ra jön ki. Ha most ezt extrapoláljuk a 100 százalékra, az kb. 471 Md-ot tesz ki. Ezzel szemben áll egyfelől Palkovics miniszter múltkori cikkemben is idézett állítása (*ÉS*, 2021/35., szept. 3.),²⁰ miszerint jövőre 400 Md-ra, szerinte a „duplájára” növekszik a büdzsé (ami idén 320 Md volt), másfelől az az ígélet, hogy a jövőre esedékes összesen 1000 Md-ból „650 milliárdot a felsőoktatás finanszírozására” fog költeni, a maradékot pedig (közelebbről meg nem határozott) fejlesztésre és innovációra.²¹

Ha a 400 Md a helytálló összeg, akkor úgy fest, a maradék 30 százaléknyi diákot oktató egyházi és állami intézményekre arányosan csak a töredéke jut a *kekvák*-at megillető összegeknek. Az ellentmondás feloldásával nem kísérletezem, csak arra utalok, hogy az egyetemekkel kötött finanszírozási szerződésekben, amelyeket még jóval a *Magyar Narancs* által felfedezett törvényjavaslat benyújtása előtt kiküldtek, vagyis az összegeket a parlamenti jóváhagyás előtt fixálták, érdekes fejlécek utalnak a *kekvák* kitüntetett helyzetére. Van például egy kitétel, amely szerint létezik egy, „a hallgató felé nem érvényesített kiegészítő támogatás, amelyre csak a KEKVA intézmények jogosultak”. Ez biztosítja, hogy „a rendeletben rögzített értékhatártól való pozitív eltérést” lehessen érvényesíteni.

Ugyanakkor itt fog visszaütni az „obsitospluszpontok” bevezetése, ugyanis a lemorzsolódás rontja a

teljesítmény szerinti díjazást. Összességében egyébként el kell ismerni, a mutatók sokkal részletesebbek, mint bármely korábbi rendszerben, és számos helyen előrelépésként értelmezhetők, akár a tudományos mérőszámokat, akár például a hátrányos helyzetű településekről származó hallgatók elismerését nézzük. A MAKI-ról fent mondottak fényében felmerül persze a kérdés, hogy az MTMT-be feltöltött közlemények pusztán mennyisége vagy a minősített oktatók száma (és nem az aránya) mennyiben mérvadó, de ne legyünk annyira mohók egyelőre.

Az egyes egyetemekre jutó teljes állami támogatást azonban nem egyszerű lefordítani a korábbi rendszer számaira: egyelőre úgy fest, hogy valóban jelentős többlettámogatást kapott a *kekva*-egyetemek legfelső rétege. Ám a három nagy vidéki orvoskaros intézmény továbbra sem dőlhet hátra, mert a klinikum pénzügyi gondjai felboríthatják a költségvetésüket, ezért alkalmasint vissza kell térniük a keresztfinanszírozáshoz, és akkor az egészségügyi hiányokat a többi kar rovására gazdálkodják ki.

De legalább egy vonatkozásban helyreállt a világ rendje: a Magyar Rektori Konferencia tavaly nyáron megválasztott társelnöke, Mocsai Lajos le kellett hogy mondjon, mivel saját egyetemén kuratóriumi elnök lett (vagyis gyakorlatilag az intézmény vezetője maradt), és helyette az akkor leszavazott Semmelweis-rektor Merkely Bélát választották meg.²² Már szinte látom, ki lesz az új MRK-elnök...

1 https://gondola.hu/cikkek/120500-Magyar_nyelvemlek_a_VIII_szazadbol.html

2 <https://www.facebook.com/magyarsagkutato/videos/882097899353549>

3 <https://mki.gov.hu/hu/konferenciak/trianon-2020-could-it-have-been-otherwise>

4 <https://m2.mtmt.hu/gui2/>

5 <https://m2.mtmt.hu/gui2/?mode=browse&params=publication;32070794>

6 <https://mozgovilag.hu/2021/05/11/gyani-gabor-miert-fontosak-nekunk-a-hunok/>

7 <https://www.es.hu/cikk/2018-12-07/kenesei-istvan/chomsky-90-.html>

8 https://hvg.hu/itthon/20201204_Furcsa_kozlemenben_reagalt_Orban_Viktor_miniszterelnok_Manfred_Web_er_szavaira

<https://merce.hu/2021/06/28/orbant-ugy-elnyomjak-hogy-kormanyzati-szamizdatban-kenytelen-nekimenni-a-gyengebbnek/>

9 <https://miniszterelnok.hu/az-eluldozott-egyetem-budapest-szamizdat-13/>

10 <https://www.es.hu/cikk/2021-02-12/kenesei-istvan/tajtekos-napok.html>

Gilbert Ryle, *A szellem fogalma*, Bp., 1974, 19–20. o. Altrichter Ferenc fordítása.

11 <https://www.es.hu/cikk/2018-11-16/kenesei-istvan/mi-lesz-a-holnap.html>

<https://www.portfolio.hu/deviza/20201006/elkaszalta-magyarorszagot-az-europai-birosag-a-ceu-ugy-miatt-451692>

12 <https://telex.hu/belfold/2021/09/09/mar-kozel-140-ezren-kaptak-meg-a-diplomajukat-a-nyelvvizsgamentess-eggel>

13 „*A nyelvvizsga bukása*”, *HVG*, 2013. 11. 09., 88–89.o.

14 <https://honvedelem.hu/hirek/benko-tibor-plusz-felveteli-pont-jar-a-katonai-szolgalatert.html>

<https://www.napi.hu/magyar-gazdasag/katonai-szolgalat-tobbet-er-az-egyetemi-felvetelinel-mint-a-nyelvvizsga.735597.html>

15 https://eduline.hu/felsooktatas/20210806_AtSORolas_onkoltseges_kepzesre

Részleteket ld. pl. a BGE

tájékoztatójában: <http://kvikhok.hu/2021/06/21/atsorolasi-tajekoztato-allami-osztondijas-hallgatok-szamara/>

16 https://eduline.hu/felsooktatas/20210915_allai_osztondij

17 <https://emmiugyfelszolgalat.gov.hu/felsooktatas/gyakran-ismetelt>

18 <https://magyarnarancs.hu/belpol/kiderult-mennyi-penz-t-ad-a-kormany-az-egyetemi-alapitvanyoknak-241865>

19 <https://modellvaltas.kormany.hu/kiderult-melyik-egyetem-mennyit-kaphat-a-kormany-gigantikus-felsooktasi-csomagjabol>

20 <https://www.es.hu/cikk/2021-09-03/kenesei-istvan/a-nema-tartomany-tanevnyito-elott.html>

21 <https://www.dehir.hu/belfold/itm-javul-a-felsooktatas-minosege-a-modellvaltasnak-koszonhetően/2021/09/08/>

22 <https://www.es.hu/cikk/2020-07-17/kenesei-istvan/vonzalmak-valasztasok.html>